

TILSYNSRÅDET FOR KRIMINALOMSORGEN

TILSYNSRAPPORT

Oslo fengsel | 16. januar 2025

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	3
2. Om Tilsynsrådets mandat	3
3. Varsel om tilsyn, informasjonsinnhenting og gjennomføring av det stedlige besøket.....	4
4. Tilsynsrådets vurderinger	4
4.1. Innledning	4
4.2. Om Oslo fengsel og innsattbefolkningen	5
4.2.1. Dom, varetekt og forvaring	5
4.2.2. Aldersgrupper	5
4.2.3. Innsatte med utenlandsk bakgrunn.....	6
4.2.4. Innsatte med helseutfordringer	6
4.3. Situasjonen i fengselet, belegg og andre forhold ved driften	7
4.4. Tid utenfor cellene, sysselsettings- og aktivitetstilbud	8
4.4.1. Innlåsing og faktisk isolasjon	8
4.4.2. Sysselsettings- og aktivitetstilbud	9
4.5. Utelukkelse, sikkerhetscelle og sikkerhetsseng.....	9
4.6. Kroppsvisitasjoner og personvernensyn.....	10
4.7. Om selvdropsrisiko og selvdrap.....	11
4.8. Løslatelse, prøveløslatelse og fremstillinger.....	11
4.9. Kontakt med omverden.....	12
5. Tilsynsrådets anbefalinger	14
6. Tilbakemelding og oppfølging	16

1. Innledning

Det nye nasjonale Tilsynsrådet for kriminalomsorgen er etablert fra 1. januar 2025.¹ Tilsynsrådet er uavhengig i sitt arbeid og kan ikke instrueres om lovtolkning eller skjønnsutøvelse. Tilsynsrådet består av en fast ledelse på tre personer: Verna Rege Nilssen, Oddvar Thorbjørnsen Faltin og Tonje Lilaas Larsen. Den lokale forankringen er videreført gjennom Tilsynsrådets fylkesbaserte sammensetning med for tiden 65 lokale medlemmer. Sivilrettsforvaltningen har oppgaven som sekretariat for Tilsynsrådet.

Torsdag 16. januar 2025 var Tilsynsrådet på stedlig tilsyn i Oslo fengsel kl. 09.00–16.30.

Følgende personer deltok fra Tilsynsrådet:

- Verna Rege Nilssen (leder)
- Oddvar Thorbjørnsen Faltin (1. nestleder)
- Tonje Lilaas Larsen (2. nestleder)
- Veronika Taran Wiese (sekretariatet)
- Elisabeth Røste (sekretariatet)

Temaet for tilsynet var barn og unge innsatte, tilgang til helse- og omsorgstjenester, utelukkelse fra fellesskapet og isolasjon, sysselsettings- og aktivitetstilbud, kontakt med omverden, selvdrap og selvskading, bruk av tvangsmidler, tilbakeføringsarbeid og tilgang på rettighetsinformasjon.

Det bemerkes at denne rapporten ikke er en full gjennomgang av hvordan innsatte ivaretas i Oslo fengsel.

2. Om Tilsynsrådets mandat

Tilsynsrådet skal føre tilsyn med at personer som er innsatt i kriminalomsorgens institusjoner, behandles i samsvar med gjeldende rett og at deres velferd ivaretas. Tilsynsrådet skal også føre tilsyn med at personer som gjennomfører varetekt eller straff utenfor institusjon, behandles i samsvar med gjeldende rett.

Tilsynsrådet kan ta opp saker av eget tiltak eller etter henvendelse fra innsatte, domfelte, siktede, botlagte, pårørende eller ansatte.

Ved hvert tilsynsbesøk i kriminalomsorgens institusjoner skal minst to medlemmer av Tilsynsrådet delta, så langt mulig én fra ledelsen. Tilsynsbesøket kan varsles på forhånd eller være uanmeldte. Domfelte og innsatte har rett til å kommunisere fortrolig med Tilsynsrådet og sekretariatet.²

Tilsynsrådet og sekretariatet har taushetsplikt etter forvaltningsloven. Taushetsplikten omfatter også forhold av betydning for sikkerheten i kriminalomsorgens institusjoner eller for gjennomføringen av straff utenfor fengsel.³

Det skal skrives en tilsynsrapport etter hvert tilsyn.⁴

¹ Tilsynsrådet for kriminalomsorgen er opprettet i medhold av straffegjennomføringsloven kapittel 2 A, se Prop. 46 L (2022–2023). Tilsynsrådets ansvar og oppgaver er nærmere regulert i forskrift om tilsynsrådet for kriminalomsorgen.

² Straffegjennomføringsloven § 9 a.

³ Straffegjennomføringsloven § 9 c første ledd.

⁴ Forskrift om tilsynsrådet for kriminalomsorgen § 7

3. Varsel om tilsyn, informasjonsinnhenting og gjennomføring av det stedlige besøket

Oslo fengsel ble varslet om tilsynsbesøket i brev 20. desember 2024. Det ble ikke innhentet dokumentasjon i forkant av dette tilsynet. I varselet ble fengselet bedt om å informere om:

- a) hvordan innsatte er gjort kjent med Tilsynsrådet og det varslede tilsynet,
- b) situasjonen i fengselet, herunder belegg og andre forhold ved driften,
- c) antall personer under 18 år som har vært innsatt i fengselet siden 01.10.2024, samt hvor mange mellom 18 og 24 år som har vært innsatt i samme periode,
- d) hvilke særlige tiltak fengselet setter inn overfor unge innsatte,
- e) hvor stor andel av de innsatte som har mulighet til, og som deltar i, sysselsettings- og aktivitetstilbud på hverdager og i helger,
- f) omfanget av selvisolasjon og innlåsingstid (dagsmålinger i 2024)
- g) antall vedtak i 2024 om isolasjon og utelukkelse,
- h) antall vedtak i 2024 om tvangsmidler, herunder bruk av sikkerhetscelle og sikkerhetsseng, inkludert varigheten av bruken og hva fengselet gjør for å begrense bruken, og
- i) antall selvdrap/selvdrapsforsøk/alvorlig selvskading i 2024 og hva fengselet gjør for å forebygge at en innsatt tar sitt eget liv.

I etterkant av det stedlige besøket ble følgende dokumentasjon innhentet fra fengselet:

- a) statistikk som bekrefter en nedgang i antall selvdrap i fengselet,
- b) oversikt over hvor mange som løslates direkte fra fengselet,
- c) innvilgelsesprosent ved søknad om prøveløslatelse,
- d) korrespondanse med Sivilombudet etter ombudets brev 5. november 2024 om høy risiko for umenneskelig og nedverdiggende behandling av innsatte i Oslo fengsel og
- e) statistikk over avlyste fremstillinger til helseundersøkelse, viktige familieanliggender, m.m.

Tilsynsrådets anmodning om å få tilsendt nærmere dokumentasjon ble raskt fulgt opp av fengselet.

Tilsynsbesøket ble innledet med et møte med fengselsledelse. Deretter ble det avholdt et møte med de innsattes kontaktutvalg. Videre gjennomførte Tilsynsrådet en inspeksjon av fengselet. Inspeksjonen omfattet mottaksområdet, besøksavdelingen, utstyrerommet, i tillegg til avdeling 2, 7, 9 og 10. Tilsynsrådet fikk også se sikkerhetsavdelingen med sikkerhetscelle og sikkerhetsseng, stråleluften og avdelingen hvor MASH (Mangfoldig Aktivitet Som Hjelper) tilbys.

4. Tilsynsrådets vurderinger

4.1. Innledning

Tilsynsrådets vurderinger etter tilsynet med Oslo fengsel bygger i hovedsak på informasjon fra fengselsledelsen og øvrige ansatte i fengselet, informasjonen fra de innsattes kontaktutvalg, egne observasjoner og mottatt dokumentasjon. Fengselsledelsen og de øvrige ansatte tok oss godt imot, var godt forberedt og bisto velvillig under gjennomføringen av det stedlige besøket.

4.2. Om Oslo fengsel og innsattbefolkningen

4.2.1. Dom, varetekt og forvaring

Oslo fengsel er et høysikkerhetsfengsel med 243 plasser. Som følge av den midlertidige stengingen av Stifinner'n (tilbud til innsatte med rusproblemer), har fengselet for tiden en total kapasitet på 224 plasser. Fengselet håndterer 800 innsettelse i året. Andelen innsatte i varetekt utgjør 2/3. 1/3 er innsatt på dom til enhver tid. Gjennomsnittlig sittedid i varetekt var 82,4 dager i 2024. Gjennomsnittlig innsettelsestid på dom er ca. 2 år.

Oslo fengsel har innsatte som er dømt til forvaring. Per 16. januar 2025 var det én person med forvaringsdom som var innsatt i fengselet. På det meste har det vært 4–5 forvaringsdømte på samme tid. Ifølge fengselet gis ikke innsatte med forvaringsdom god nok oppfølging, og de isoleres like mye som andre innsatte med tidsbestemt dom. Fengselet mottar ikke ekstra budsjettmidler for oppfølging av innsatte som er dømt til forvaring. Tilsynsrådet mener det er bekymringsfullt at forvaringsdømte soner på vanlig fengselsplass. Formålet med forvaringsstraffen er å gi den forvaringsdømte tiltak som gir mulighet for å endre adferden som begrunnet forvaringen. Tilsynsrådet er bekymret for at ventetid på forvaringsplass kan skape en unødvendig lang soning for den forvaringsdømte. Oslo fengsel bør arbeide for en rask overføring av forvaringsdømte til fengsler med forvaringsplasser.

Anbefaling: Oppfølging av innsatte som er dømt til forvaring

- Fengselet bør arbeide for en rask overføring av forvaringsdømte til fengsler med forvaringsplasser, slik at forvaringsdømte tilbys det innholdet som forvaringsstraffen er ment å ha.

4.2.2. Aldersgrupper

I Oslo fengsel er det innsatte i alle aldre, og andelen unge innsatte øker. Siden 1. oktober 2024 har det vært to barn innsatt i fengselet, i påvente av plasser andre steder. Varigheten på oppholdet har vært opp til to netter. I samme periode har 40–50 personer mellom 18 og 24 år vært innsatt i Oslo fengsel. Ungdomsteam er et tiltak som iverksettes overfor unge i fengselet. Ungdomsteamet skal motivere de unge til å aktivt endre sitt adferdsmønster og lære de unge nye ferdigheter knyttet til livsmestring.

Tilsynsrådet mener det er bekymringsfullt at barn har vært innsatt i Oslo fengsel. Barnekonvensjonen artikkel 37 c slår fast at ethvert barn som er berøvet friheten, skal holdes atskilt fra voksne, med mindre det motsatte anses å være det beste for barnet. Tilsynsrådet mener at manglende plasser i ungdomsenhetene ikke kan begrunne at barn skal være i fengsel sammen med voksne. Tilsynsrådet oppfordrer Oslo fengsel til å arbeide for at det ikke skal være barn i fengselet. Tilsynsrådet ønsker også å bli informert om hvorvidt samtlige unge i fengselet får tilbud om plass i ungdomsteamet. Dersom fengselet ikke har kapasitet til å inkludere samtlige unge innsatte i ungdomsteamet, ønsker Tilsynsrådet å få opplyst hvordan disse unge innsatte faktisk blir fulgt opp.

Det ble opplyst at det er utfordrende å få nødvendige pleie- og omsorgstilbud til eldre innsatte i fengselet. Dette må følges opp i dialog med den kommunale helse- og omsorgstjenesten og aktuelle helsemyndigheter.

Anbefaling: Oppfølging av unge og eldre innsatte

- Fengselet bør arbeide for at det ikke skal være barn i fengselet.
- Tilsynsrådet etterspør informasjon om hvorvidt samtlige unge i fengselet får tilbud om plass i ungdomsteamet. Dersom fengselet ikke har kapasitet til å inkludere samtlige unge innsatte i ungdomsteamet, ønsker Tilsynsrådet å få opplyst hvordan disse unge innsatte faktisk blir fulgt opp.
- Fengselet bør sørge for å få nødvendige pleie- og omsorgstilbud til eldre innsatte. Dette må følges opp i dialog med den kommunale helse- og omsorgstjenesten og aktuelle helsemyndigheter.

4.2.3. Innsatte med utenlandsk bakgrunn

Innsatte med utenlandsk bakgrunn i Oslo fengsel beskrives som særlig sårbare. Det ble opplyst om utfordringer med faktisk isolasjon på grunn av språkbarrierer, manglende rett til prøveløslatelse og utdanning som følge av utvisningsvedtak. Det ble også pekt på utfordringer med å finne egnet bolig og arbeid. Det kom videre frem at tolk burde ha vært benyttet oftere. Ansatte i fengselet har ikke hatt kapasitet til å utforme vedtak og andre brev på engelsk. Dagsplanen i fengselet har heller ikke vært oversatt skriftlig, men er ifølge fengselet blitt formidlet muntlig.

Tilsynsrådet påpeker at Oslo fengsel ikke benytter tolk i alle tilfeller hvor det er påkrevd etter tolkeloven § 6, som slår fast at offentlige organer skal bruke tolk når det er nødvendig for å ivareta hensynet til rettssikkerhet eller for å yte forsvarlig hjelp og tjeneste. Oslo fengsel må sikre at innsatte som ikke kan kommunisere med fengselet på norsk, forstår innholdet i vedtak og informasjon fra fengselet. I den utstrekning det er nødvendig, må Oslo fengsel benytte tolk. Fengselet bør, så langt mulig, ikke legge opp til at innsatte får hjelp av medinnsatte til å tolke, spesielt når det gjelder vedtak og opplysninger om helse, eller spørsmål om behov for helsehjelp. Det samme gjelder ved behov for utveksling av andre, personsensitive opplysninger.

Anbefaling: Oppfølging av innsatte med utenlandsk bakgrunn

- Fengselet bør sikre at innsatte som ikke kan kommunisere med fengselet på norsk, forstår innholdet i vedtak og informasjon fra fengselet. I den utstrekning det er nødvendig, må Oslo fengsel benytte tolk.

4.2.4. Innsatte med helseutfordringer

Det ble opplyst at innsatte i varetekt har betydelige psykiske helseutfordringer. Fengselet beskrev utfordringer med at innsatte med psykiske helseutfordringer raskt ble overført tilbake til fengselet etter et kort tids opphold i sykehus. Dette ble forklart med mangel på døgnplasser i psykisk helsevern (spesialisthelsetjenesten).

Tilsynsrådet mener det er problematisk at alvorlig syke innsatte ikke får nødvendig behandling i spesialisthelsetjenesten. Dersom fengselet vurderer at innsatte ikke får behandling som de har rett til, bør dette tas opp med tilsynsmyndighetene på helseområdet. Samtidig mener Tilsynsrådet at kriminalomsorgen har en selvstendig plikt til å vurdere andre former for straffegjennomføring for innsatte som er for syke til å være innsatt i Oslo fengsel, herunder overføring til et mer egnet fengsel, institusjon eller overgangsbolig, og straffegjennomføring med fotlenke. Fengselet må også vurdere om den innsatte bør innvilges straffavbrudd.

Anbefaling: Oppfølging av innsatte med helseutfordringer

- Fengselet bør sørge for at psykisk syke innsatte får nødvendig helsehjelp. Hvis fengselet ser at innsatte trenger helsehjelp de ikke får, bør dette tas opp med tilsynsmyndighetene på helseområdet. Videre bør fengselet vurdere alternative straffegjennomføringsmetoder for de som er for syke til å sone i fengsel.

4.3. Situasjonen i fengselet, belegg og andre forhold ved driften

I Oslo fengsel er det store avdelinger med opptil 53 innsatte. Fengselet erfarer at store avdelinger gir utfordringer med uro, konfliktlinjer, gjengtilhørighet, logistikk og interne flyttinger av innsatte.

Oslo fengsel har utfordringer som må ses i sammenheng med mange innsettelse, uoversiklig sammensetning av innsatte, bemanningsproblemer og gammel bygningsmasse. Fengselet ga uttrykk for at vurderinger av hva som er forsvarlig belegg, bør skje på bakgrunn av antall innsettelse, ikke antall plasser. Høyt belegg anses av fengselet som den største utfordringen i fengselet, blant annet fordi det fører til mer innlåsing. Fengselet pekte på at Oslo fengsel og antallet ansatte ikke er dimensjonert for et så høyt antall innsatte. Det ble opplyst at fengselet strever med å rekruttere nok ansatte. I stedet for å endre dagens bemanning, ønsker fengselet å redusere belegget til 80%. Tilsynsrådet er svært bekymret for den omfattende innlåsing i fengselet, og viser til våre merknader under punkt 4.4.1.

De bygningsmessige forholdene gjør driften i Oslo fengsel utfordrende. Fengselet omtaler fengselet som lite egnet for moderne fengselsdrift. På det meste deler 27 innsatte én dusj. Bygningsmessige forhold er også til hinder for å kunne tilby flere innsatte et sysselsettings- og aktivitetstilbud. Fengselet trekker frem som positivt at vaktbokser ute i avdelingene bidrar til at ansatte er mer til stede for å forebygge og avverge situasjoner, og at dette legger bedre til rette for såkalt dynamisk sikkerhet. Fengselet uttrykte at rammene for driften gjør det vanskelig å oppfylle kriminalomsorgens samfunnsoppdrag på en tilfredsstillende måte. Det ble også vist til at dagens lovverk er utgått på dato.

Tilsynsrådet deler fengselets oppfatning av at fengselets bygningsmasse gjør det vanskelig å tilby de innsatte gode nok soningsforhold, og er særlig bekymret for det mangelfulle sysselsettings- og aktivitetstilbudet. Se våre merknader under punkt 4.4.2.

Erfaringene fra Oslo fengsel er viktige å ha med seg ved utformingen av nye fengselsbygg. Samtidig mener Tilsynsrådet at Oslo fengsel, uavhengig av overordnede rammebetingelser, må innrette driften slik at innlåsingstiden reduseres og at flere innsatte får ta del i meningsfulle aktiviteter.

4.4. Tid utenfor cellene, sysselsettings- og aktivitetstilbud

4.4.1. Innlåsing og faktisk isolasjon

Det følger av straffegjennomføringsloven § 17 at innsatte så langt det er praktisk mulig skal ha adgang til fellesskap under arbeid, opplæring, program eller andre tiltak og i fritiden. Fengselet oppgir at Oslo fengsel ikke har lykket med å nå fastsatte målkrav for maksimal innlåsingstid. Den europeiske torturforebyggingskomiteen (CPT) anbefaler at innsatte får minst åtte timer utenfor cellen hver dag med meningsfulle aktiviteter.⁵ Gjennomsnittlig tid utenfor cellen har gradvis økt i Oslo fengsel, og er nå på 4,7 timer. Dette innebærer at de innsatte er innlåst på cellen i gjennomsnittlig 19,3 timer i døgnet. Tallet bygger på dagsmålinger på hver avdeling, slik at tiden utenfor cellen varierer fra avdeling til avdeling. Det ble opplyst at den enkelte innsattes faktiske tid utenfor cellen ikke loggføres.

Tilsynsrådet er svært bekymret for den omfattende innlåsing i Oslo fengsel, og mener at fengselet må etterstrebe å nå CPTs målsetning om minst 8 timer utenfor cella. Ifølge fengselet er målet å øke den gjennomsnittlige utetiden til 6 timer. Tilsynsrådet ber om en redegjørelse for hvordan fengselet planlegger å øke utetiden for samtlige innsatte. Det bør ikke være slik at noen avdelinger får mindre utetid enn andre som følge av lav bemanning og høyt belegg.

Tilsynsrådet har ikke fått konkrete opplysninger om antall innsatte som har mindre enn 2 timer menneskelig kontakt hver dag. Tilsynsrådet bemerker at det vil være svært alvorlig hvis det er innsatte i Oslo fengsel som får mindre enn 2 timer meningsfylt kontakt hver dag. Det bes om en tilbakemelding på dette.

Tilsynsrådet viser til brev fra Sivilombudet 5. november 2024, der ombudet uttrykker en alvorlig bekymring for omfanget av faktisk isolasjon i Oslo fengsel. Ombudet påpeker at situasjonen i fengselet innebærer en høy risiko for krenkelse av forbudet mot umenneskelig og nedverdiggende behandling av innsatte. I brevet ba ombudet om å få informasjon fra Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) om hvilke tiltak som gjennomføres for å redusere omfanget av isolasjon i fengselet. Tilsynsrådet deler ombudets bekymring for at det ikke tas tilstrekkelige grep for å endre den kritiske situasjonen i Oslo fengsel. Vi vil følge med på utviklingen i denne saken fremover.

Anbefaling: Målsetning om minst 8 timer utenfor cella

- Fengselet bør etterstrebe å nå CPTs målsetning om minst 8 timer utenfor cella. Tilsynsrådet ber om en redegjørelse for hvordan fengselet planlegger å øke utetiden for samtlige innsatte. Det bør ikke være slik at noen avdelinger får mindre utetid enn andre som følge av lav bemanning og høyt belegg.
- Tilsynsrådet fremhever at det vil være svært alvorlig hvis det er innsatte i Oslo fengsel som får mindre enn 2 timer meningsfylt kontakt hver dag. Det bes om en tilbakemelding på dette.

⁵ CPT/Inf (92)3-part2 avsnitt 47. Komiteen hadde tilsvarende anbefaling i sin rapport etter besøket i Norge i 2024, se CPT (2024) 49 avsnitt 95.

4.4.2. Sysselsettings- og aktivitetstilbud

Kriminalomsorgen skal i henhold til straffegjennomføringsloven §§ 18 og 21 legge til rette for at innsatte får et aktivitetstilbud på dagtid. Ifølge fengselet har ikke Oslo fengsel lykkes med å nå fastsatte målkrav for aktivitetstilbud til innsatte. Det ble opplyst at målkravet er 85 %. Andelen av de innsatte i Oslo fengsel som deltar i sysselsettings- og aktivitetstilbud på hverdager og i helger, er 60 %. Fengselet opplyste at bygningsmessige forhold er til hinder for å kunne tilby flere innsatte et hensiktsmessig arbeids- og aktivitetstilbud.

I tilfeller med lav bemanning vil sysselsettingstilbud og aktiviteter kunne utgå. Hvor ofte dette skjer er uklart. Fengselet opplyste at de innsatte ikke nødvendigvis blir innelåst på cella i slike situasjoner. Samtidig gjør bygningsmassen i Oslo fengsel at det er få steder å oppholde seg på avdeling dersom sysselsettings- og aktivitetstilbudet utgår, og Tilsynsrådet erfarer at avlyste aktivitetstilbud medfører at de innsatte tilbringer mer tid alene på cella selv om døren ikke nødvendigvis låses.

Tilsynsrådet oppfatter aktivitetstilbudet avhenger av hvilken avdeling den innsatte soner på. Tilsynsrådet erfarte også at noen aktiviteter overlapper hverandre, noe som gjør at de innsatte må velge hva de vil være med på, til tross for at det helhetlige tilbudet er svært begrenset. For eksempel er biblioteket åpent samtidig med andre aktivitetstilbud. Tilsynsrådet mener at fengselet må sikre at innsatte mottar et tilfredsstillende sysselsettings- og aktivitetstilbud, uavhengig hvilken avdeling de innsatte hører til. Tilsynsrådet anbefaler at fengselet etterstreber bedre planlegging av aktiviteter og besøk til biblioteket for å unngå overlapping.

Anbefaling: Behov for bedre planlegging av aktiviteter

- Fengselet bør sikre at innsatte mottar et tilfredsstillende sysselsettings- og aktivitetstilbud. Fengselet bør etterstrebe bedre planlegging av aktiviteter og besøk til biblioteket for å unngå overlapping.

4.5. Utelukkelse, sikkerhetscelle og sikkerhetsseng

Det ble opplyst at bruk av sikkerhetscelle og sikkerhetsseng må ses i sammenheng med de bygningsmessige og bemanningsmessige forhold og andre forhold som konfliktlinjer, gjengtilhørighet og høyt belegg. Etter Tilsynsrådets vurdering fremstår omfanget av utelukkelse fra fellesskapet som problematisk.

Hovedårsaken til bruk av isolasjon og tvangsmidler i Oslo fengsel, oppgis å være forekomsten av vold og rus. Fengselet opplyste om mange funn av ulovlige mobiltelefoner og at utelukkelse fra fellesskapet brukes for å kartlegge omstendighetene rundt disse funnene. Fengselet opplyste også at de har problemer med at narkotika blir kastet inn i luftegårdene fra utsiden av fengselet, og at dette har ført til konflikter og gjeldsproblemer i fengselet.

Ifølge fengselet blir isolasjon benyttet i utstrakt grad i Oslo fengsel. Fengselet oppgir at de til enhver tid har mange innsatte som er utelukket fra fellesskapet etter straffegjennomføringsloven § 37. I 2024 ble det fattet 456 vedtak om utelukkelse. Tilsynsrådet mener det er bekymringsfullt at det til enhver tid er innsatte som er utelukket fra fellesskapet i Oslo fengsel. Fengselet opplyste at utelukkelse fra fellesskapet etter straffegjennomføringsloven § 37 i hovedsak brukes for å forebygge sikkerhetshendelser, mens straffegjennomføringsloven § 38 brukes for å avhjelpe situasjoner som har oppstått. Antall vedtak om bruk av sikkerhetscelle i 2024 var 47. Dette innebærer at sikkerhetscelle er

i bruk nesten ukentlig. Tilsynsrådet bemerker at dette er et høyt tall, og ber om tilbakemelding på hvordan fengselet vil jobbe for å redusere bruken av sikkerhetscelle.

Fengselet opplyste videre at de mener at de burde hatt polstrede vegger i sikkerhetscellen fordi det kan avhjelpe behovet for bruk av sikkerhetsseng. I 2024 ble det fattet ett vedtak om bruk av sikkerhetsseng. I statistikkskjemaet mottatt av Oslo fengsel er det oppgitt at varigheten var 1-2 døgn. Tilsynsrådet bemerker at det er stor forskjell på ett og to døgn i sikkerhetsseng, og ber Oslo fengsel sørge for notoritet om den nøyaktige varigheten av bruk av sikkerhetsseng. Fengselet har i etterkant av tilsynsbesøket opplyst at den nøyaktige varigheten journalføres i Kompis, tilsynsskjema og vaktjournal. Tilsynsrådet mener likevel at en mer presis statistikkføring er hensiktsmessig.

Det var ikke fastmontert klokke på veggen i rommet med sikkerhetsseng. Det ble opplyst at dersom den innsatte vil vite hva klokken er, kan den innsatte spørre en fengselsbetjent som sitter på utsiden av sikkerhetscellen. Tilsynsrådet mener at den innsatte bør ha mulighet til å følge med på klokken selv.

Anbefaling: Målsetning om mindre bruk av utelukkelse fra fellesskapet

- Fengselet bør redusere antall vedtak om utelukkelse fra fellesskapet. Tilsynsrådet ber om en tilbakemelding på hvordan fengselet vil jobbe for å redusere bruken av utelukkelse.

Anbefaling: Oppfølging ved bruk av sikkerhetscelle og sikkerhetsseng

- Tilsynsrådet ber om en tilbakemelding på hvordan fengselet vil jobbe for å redusere bruken av sikkerhetscelle.
- Fengselet bør sørge for presis statistikk om den nøyaktige varigheten av bruk av sikkerhetsseng.
- Fengselet bør sørge for at de innsatte gis mulighet til å følge med på klokken selv i rommet med sikkerhetsseng.

4.6. Kroppsvisitasjoner og personvern hensyn

Fengselet har tidligere fått kritikk for omfanget av kroppsvisitasjoner av de innsatte. Det ble opplyst at det er utarbeidet nye rutiner for dette. Tilsynsrådet har ikke sett de nye rutinene for kroppsvisitasjon og ber om å få tilsendt disse. Tilsynsrådet merker seg at omfanget av kroppsvisitasjoner er mindre enn før. Vi har imidlertid ikke sett konkrete tall som viser nedgangen. Tilsynsrådet understreker viktigheten av at inngripende tiltak kun brukes når det er nødvendig og forholdsmessig, og at fengselet alltid må vurdere om sikkerheten kan ivaretas på andre måter (minste inngreps prinsipp).

Tilsynsrådet observerte at fengselet markerer celledørene på en måte som viser om en innsatt er utelukket fra fellesskapet eller lignende. Etter Tilsynsrådets vurdering fremstår dette som problematisk ut fra personvern hensyn, og Tilsynsrådet ber fengselet etterstrebe andre måter å holde oversikt på som samtidig ivaretar de innsattes personvern.

Anbefaling: Kroppsvisitasjoner skal kun brukes når det er nødvendig

- Tilsynsrådet ber om å få tilsendt de nye rutinene for kroppsvisitasjon i fengselet.
- Tilsynsrådet understreker viktigheten av at inngripende tiltak kun brukes når det er nødvendig og forholdsmessig, og at fengselet alltid må vurdere om sikkerheten kan ivaretas på andre måter (minste inngreps prinsipp).

Anbefaling: Behov for styrket personvern

- Fengselet bør unngå å markere celledørene på en måte som viser om en innsatt er utelukket fra fellesskapet eller lignende. Fengselet bør etterstrebe andre måter å holde oversikt på som samtidig ivaretar de innsattes personvern.

4.7. Om selvdropsrisiko og selvdrap

Fengselet opplyste at det er en utfordring å kartlegge samtlige innsatte for selvdropsrisiko på grunn av det høye antallet innsettelse (800 innsettelse årlig). Forebygging av selvdrap er høyt prioritert i fengselet, og det utarbeides over 200 tiltakslistene i året som følge av selvdropsrisiko. For å redusere selvdropsrisikoen blant innsatte har det blitt iverksatt flere tiltak, slik som kompetanseutvikling hos ansatte, bekymringsmeldinger fra fengselet til påtalemyndigheten, etablering av aktivitets- og ungdomsteam, opprettelse av en fagstilling dedikert til arbeid med å redusere bruken av isolasjon og et nytt ruspoliklinisk tilbud i fengselspsykiatrisk poliklinikk. Fengselet arbeider for at lav bemanning ikke skal gå på bekostning av gode eksisterende tilbud som MASH og andre tiltak som er innrettet for særlig sårbare innsatte.

Fengselet opplyste om en klar nedgang i antall selvdrap de siste fem årene. Det ble ikke vist til konkrete tall. Ifølge fengselet har ingen innsatte tatt sitt liv i Oslo fengsel i 2024. Siste selvdrap i fengselet var i uke 36 i 2023. Antall selvdropsforsøk i 2024 var 8.

Tilsynsrådet bemerker at det mangelfulle aktivitetstilbudet og det høye antallet utelukkelsesvedtak i Oslo fengsel, er forhold som kan bidra til forhøyet risiko for isolasjonsskader og selvdrap. Tilsynsrådet mener at fengselet må sikre at alle innsatte kartlegges ved innkomst og følges nøye opp i forbindelse med utelukkelse og andre situasjoner som medfører forhøyet risiko.

4.8. Løslatelse, prøveløslatelse og fremstillinger

Mange innsatte løslates direkte fra Oslo fengsel. Fengselets manuelle telling viser at det ble gjennomført 552 løslatelse i 2024. Det ble påpekt at det ikke er nok plasser i lavsikkerhetsfengsler og overgangsboliger til at alle innsatte kan få en gradvis tilbakeføring til samfunnet. Oslo fengsel samarbeider med frivillige organisasjoner for å sikre en best mulig overgang til samfunnet. Tilsynsrådet mener det er klart uheldig at innsatte blir værende lenger i et høysikkerhetsfengsel enn det som er nødvendig på grunn av plassmangel i institusjoner med lavt sikkerhetsnivå. Dette kan bidra til lavere progresjon i tilbakeføringsarbeidet. Tilsynsrådet viser til at en sentral oppgave for kriminalomsorgen er å legge til rette for at den straffedømte gis mulighet til å endre livsførsel og hindre tilbakefall.⁶ En gradvis tilbakeføring til samfunnet er viktig.

⁶ Forskrift om straffegjennomføring § 1-2 første ledd.

Innvilgelsesprosenten ved søknad om prøveløslatelse i 2024 var 66,7 %. Det ble truffet 162 vedtak, hvorav 108 søknader ble innvilget. Fengselet opplyste at det sjelden forekommer brudd på vilkår under prøveløslatelser.

Tilsynsrådet er kjent med at fremstillinger til helsetjenester og viktige familieanliggender avlyses på grunn av lav bemanning i fengselet. Fengselet har ansvaret for fremstillinger for innsatte som soner dom, mens politiet har ansvaret for fremstillinger for varetektsinnsatte. Omfanget av avlyste fremstillinger er uklart på grunn av manglende registrering. Tilsynsrådet mener at slike avlysninger er svært uheldige. Når det gjelder helsebehandling, har en lege vurdert at en innsatt har behov for spesialistbehandling eller annen medisinsk oppfølging, og det er derfor svært uheldig om en slik fremstilling avlyses. Dette kan potensielt føre til forverring av den innsattes helsetilstand. Avlysning av andre typer fremstillinger er uheldig med hensyn til progresjon i tilbakeføringsarbeidet. Avlyste fremstillinger kan påvirke den enkeltes rehabilitering og samfunnets muligheter til å hjelpe den innsatte med å tilpasse seg et liv utenfor murene.

Fengselet mangler oversikt over avlyste fremstillinger. Tilsynsrådet oppfordrer fengselet til å føre statistikk over avlyste fremstillinger. Manglende statistikkføring gjør det utfordrende å kartlegge omfanget av et problem. Slik kartlegging er nyttig for å kunne iverksette tiltak for å avhjelpe problemet.

Anbefaling: Gradvis tilbakeføring til samfunnet

- Fengselet bør sikre progresjon i tilbakeføringsarbeidet. Det er klart uheldig at innsatte blir værende lenger i et høysikkerhetsfengsel enn det som er nødvendig.
- Fengselet bør føre statistikk over avlyste fremstillinger til spesialisthelsetjenesten, viktige familieanliggender m.m.

4.9. Kontakt med omverden

Innsatte har på samme måte som alle andre rett til respekt for sitt privat- og familieliv, jf. EMK artikkel 8 og Grunnloven § 102. Etter straffegjennomføringsloven skal innsatte som skal innsatte som hovedregel kunne motta besøk og benytte telefon for å ringe innenfor tilmålt ringetid.⁷ Det er videre vanlig at fengslene tilbyr muligheten til å gjennomføre digitalt besøk ved bruk av nettbrett i fengsel (videosamtaler).

Tilsynsrådet erfarte at ordningen med videosamtaler er ute av drift i Oslo fengsel. Tilsynsrådet har henvendt seg til region Øst og Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) og etterspurt informasjon om årsaken til nedetiden og når tjenesten forventes å fungere igjen. Videre har Tilsynsrådet bedt om at ordningen med videosamtaler gjenopprettes snarest mulig. Så lenge ordningen er ute av drift, vil Tilsynsrådet oppfordre Oslo fengsel til å innvilge ekstra ringetid for å kompensere for de innsattes manglende tilgang til videosamtaler. Nedetiden er særlig utfordrende for innsatte med familie og venner i utlandet. For disse innsatte er muligheten for fysiske besøk i fengselet ytterligere begrenset.

⁷ Straffegjennomføringsloven §§ 31 og 32.

Tilsynsrådet erfarte også at booking-systemet for besøk er vanskelig tilgjengelig for innsatte generelt og innsatte med utenlandsk bakgrunn spesielt. Vi fikk opplyst at det tar lang tid å få godkjent søknader om besøk. Tilsynsrådet mener dette er uheldig.

Anbefaling: Tiltak for å sikre de innsatte kontakt med omverden

- Fengselet bør iverksette kompensierende tiltak dersom ordningen med videosamtaler er ute av drift, slik som ekstra ringetid.
- Fengselet bør også vurdere å innvilge ekstra ringetid til innsatte hvis mulighet for fysiske besøk i fengselet er begrenset på grunn av geografisk avstand til hjemstedet.

5. Tilsynsrådets anbefalinger

Tilsynsrådet mener at Oslo fengsel må sørge for at innsattes rettigheter og velferd ivaretas, uavhengig av overordnede rammebetingelser. Våre anbefalinger og punkter vi ønsker tilbakemelding på gjentas her:

Anbefaling: Oppfølging av innsatte som er dømt til forvaring

- Fengselet bør arbeide for en rask overføring av forvaringsdømte til fengsler med forvaringsplasser, slik at forvaringsdømte tilbys det innholdet som forvaringsstraffen er ment å ha.

Anbefaling: Oppfølging av unge og eldre innsatte

- Fengselet bør arbeide for at det ikke skal være barn i fengselet.
- Tilsynsrådet etterspør informasjon om hvorvidt samtlige unge i fengselet får tilbud om plass i ungdomsteamet. Dersom fengselet ikke har kapasitet til å inkludere samtlige unge innsatte i ungdomsteamet, ønsker Tilsynsrådet å få opplyst hvordan disse unge innsatte faktisk blir fulgt opp.
- Fengselet bør sørge for å få nødvendige pleie- og omsorgstilbud til eldre innsatte. Dette må følges opp i dialog med den kommunale helse- og omsorgstjenesten og aktuelle helsemyndigheter.

Anbefaling: Oppfølging av innsatte med utenlandsk bakgrunn

- Fengselet bør sikre at innsatte som ikke kan kommunisere med fengselet på norsk, forstår innholdet i vedtak og informasjon fra fengselet. I den utstrekning det er nødvendig, må fengselet benytte tolk.

Anbefaling: Oppfølging av innsatte med helseutfordringer

- Fengselet bør sørge for at psykisk syke innsatte får nødvendig helsehjelp. Hvis fengselet ser at innsatte trenger helsehjelp de ikke får, bør dette tas opp med tilsynsmyndighetene på helseområdet. Videre bør fengselet vurdere alternative straffegjennomføringsmetoder for de som er for syke til å sone i fengsel.

Anbefaling: Målsetning om minst 8 timer utenfor cella

- Fengselet bør etterstrebe og nå CPTs målsetning om minst 8 timer utenfor cella. Tilsynsrådet ber om en redegjørelse for hvordan fengselet planlegger å øke utetiden for samtlige innsatte. Det bør ikke være slik at noen avdelinger får mindre utetid enn andre som følge av lav bemanning og høyt belegg.
- Tilsynsrådet fremhever at det vil være svært alvorlig hvis det er innsatte i fengselet som får mindre enn 2 timer meningsfylt kontakt hver dag. Det bes om en tilbakemelding på dette.

Anbefaling: Behov for bedre planlegging av aktiviteter

- Fengselet bør sikre at innsatte mottar et tilfredsstillende sysselsettings- og aktivitetstilbud. Fengselet bør etterstrebe bedre planlegging av aktiviteter og besøk til biblioteket for å unngå overlapping.

Anbefaling: Målsetning om mindre bruk av utelukkelse fra fellesskapet

- Fengselet bør redusere antall vedtak om utelukkelse fra fellesskapet. Tilsynsrådet ber om en tilbakemelding på hvordan fengselet vil jobbe for å redusere bruken av utelukkelse.

Anbefaling: Oppfølging ved bruk av sikkerhetscelle og sikkerhetsseng

- Tilsynsrådet ber om en tilbakemelding på hvordan fengselet vil jobbe for å redusere bruken av sikkerhetscelle.
- Fengselet bør sørge for presis statistikk om den nøyaktige varigheten av bruk av sikkerhetsseng.
- Fengselet bør sørge for at de innsatte gis mulighet til å følge med på klokken selv i rommet med sikkerhetsseng.

Anbefaling: Kroppsvisitasjoner skal kun brukes når det er nødvendig

- Tilsynsrådet ber om å få tilsendt de nye rutinene for kroppsvisitasjon i fengselet.
- Tilsynsrådet understreker viktigheten av at inngripende tiltak kun brukes når det er nødvendig og forholdsmessig, og at fengselet alltid må vurdere om sikkerheten kan ivaretas på andre måter (minste inngreps prinsipp).

Anbefaling: Behov for styrket personvern

- Fengselet bør unngå markering av celledørene på en måte som viser om en innsatt er utelukket fra fellesskapet eller lignende. Fengselet bør etterstrebe andre måter å holde oversikt på som samtidig ivaretar de innsattes personvern.

Anbefaling: Gradvis tilbakeføring til samfunnet

- Fengselet bør sikre progresjon i tilbakeføringsarbeidet. Det er klart uheldig at innsatte blir værende lenger i et høysikkerhetsfengsel enn det som er nødvendig.
- Tilsynsrådet anbefaler fengselet å føre statistikk over avlyste fremstillinger til spesialisthelsetjenesten, viktige familieanliggender m.m.

Anbefaling: Tiltak for å sikre de innsatte kontakt med omverden

- Fengselet bør iverksette kompenserende tiltak dersom ordningen med videosamtaler er ute av drift, slik som ekstra ringetid.
- Fengselet bør vurdere behovet for ekstra ringetid til innsatte med begrenset mulighet for fysiske besøk i fengselet på grunn av geografisk avstand til hjemstedet.

6. Tilbakemelding og oppfølging

Tilsynsrådet har erfart at problemene med videosamtaler gjelder flere steder enn Oslo fengsel. Tilsynsrådet henvendte seg til Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI) 12. mars 2025 og etterspurte informasjon om årsaken til nedetiden for ordningen med videosamtaler og når tjenesten forventes å fungere igjen. Videre har Tilsynsrådet bedt om at ordningen med videosamtaler gjenopprettes snarest mulig.

I e-post 21. mars 2025 opplyste KDI at ordningen med videobesøk ikke har fungert tilfredsstillende etter at en ny videoløsning ble etablert i desember 2024. I begynnelsen av februar ble det avdekket en feil hos en underleverandør som førte til en stor begrensning i antall samtidige videobesøk, noe som gjorde at flere videobesøk ikke lot seg gjennomføre. Ifølge KDI skal feilen være rettet og deres vurdering er at ordningen nå fungerer som den skal. KDI erkjente at de ikke har vært gode nok på å informere om problemene med ordningen, og har et ønske om bedre informasjonsflyt i fremtiden. Det stiller Tilsynsrådet seg positive til. Tilsynsrådet forventer å bli underrettet dersom det oppstår flere problemer med ordningen med videobesøk.

Oslo fengsel har fått mulighet til å kommentere faktaopplysningene i rapporten 31. mars 2025. Fengselet er også bedt om å redegjøre for sin oppfølging av rapportens anbefalinger.